

Debatoplæg om

Indikatorsæt

til Danmarks strategi for bæredygtig udvikling

**Udvikling med omtanke
- fælles ansvar**

Regeringen, april 2001

Debatoplæg om

Indikatorsæt

til Danmarks strategi for bæredygtig udvikling

**Udvikling med omtanke
- fælles ansvar**

Regeringen, april 2001

Regeringen, april 2001

Debatoplæg om Indikatorsæt til
Danmarks strategi for bæredygtig udvikling:
"Udvikling med omtanke – fælles ansvar"

Publikationen kan bestilles eller afhentes
hos:

Miljøbutikken

Læderstræde 1-3
1201 København K
Tlf.: 33 95 40 00
Fax: 33 92 76 90
Åbent hverdage 9 - 17
E-post: butik@mem.dk

Henvendelse om publikationen kan i øvrigt
ske til:

Miljøstyrelsen Udviklings- og Datakontoret

Strandgade 29
1401 København K
Tlf.: 32 66 01 00
Fax: 32 66 04 79
E-post: mst@mst.dk

Debatindlæg og kommentarer til
publikationen kan indsendes til:

Miljøstyrelsens hjemmeside

www.mst.dk

Layout og tryk: Vesterkopi AS
Papir: Svanemærket
Oplag: Første oplag 300 stk.,
andet oplag 5.000 stk.
Pris: Gratis
ISBN: 87-7944-500-4

Publikationen kan hentes på Miljøstyrelsens
hjemmeside: www.mst.dk

Indhold

1. *Indledning* 1
2. *Hvorfor opstille indikatorer for bæredygtig udvikling?* . . . 2
3. *Nøgleindicatorsæt* 5

Sektorer

4. *Fødevarereproduktion - fødevareresikkerhed, landbrug og fiskeri* 6
5. *Skovbrug* 9
6. *Industri, handel og service* 10
7. *Transport* 11
8. *Energi* 12
9. *By- og boligudvikling* 13
10. *Turisme* 14

Tværgående indsats

11. *Klimaændringer* 15
12. *Biologisk mangfoldighed - naturbeskyttelse og adgang til naturen* . 17
13. *Miljø og sundhed - kemikalier, miljøforurening, fødevarer, arbejdsmiljø og indeklime* 19
14. *Ressourcer og ressourceeffektivitet* 22
15. *Videngrundlag og virkemidler* 23
16. *Den regionale og globale dimension, herunder Danmarks internationale indsats* 24
17. *Offentlighedens deltagelse og Lokal Agenda 21* 25
18. *Hvor kan man læse mere om indikatorer?* 26

1. Indledning

Dette debatoplæg indeholder et forslag til et sæt af indikatorer, der knyttes til Danmarks strategi for bæredygtig udvikling.

I forslaget forklares indledningsvis, hvad indikatorer er, og hvor og hvordan de benyttes – også i en international kontekst. Derudover indeholder debatoplægget et forslag til et konkret indicatorsæt. Dette sæt er foreslået ud fra, at det skal belyse udvikling og resultater i forhold til mål og initiativer i forslaget til Danmarks strategi for bæredygtig udvikling, som regeringen offentliggjorde d. 16. marts 2001.

Baggrunden for forslaget til indicatorsæt og hvordan det tænkes udviklet fremover er uddybet i afsnit 2.3.

Målet er på baggrund af en offentlig debat at få fastlagt et sæt af indikatorer for bæredygtig udvikling, som Danmark fremover vil benytte til at rapportere om gennemførelsen af strategiens mål og indsats. Forslaget lægger op til en debat om, hvilke indikatorer, det vil være relevant fremover at bruge for at illustrere fremskridt med at opnå bæredygtig udvikling. På baggrund af synspunkter i debatten frem til 14. maj 2001 om dette forslag til et indicatorsæt vil der blive fastlagt et sæt af indikatorer for Danmarks strategi for bæredygtig udvikling.

2. Hvorfor opstille indikatorer for bæredygtig udvikling?

Udvalgte indikatorer kan være et redskab til at følge implementering og resultater af den nationale strategi for bæredygtig udvikling. Derfor bør Danmark have et sæt af indikatorer for at følge om indsats og mål i den nationale strategi nås.

Definition:

En indikator kan defineres som en parameter, der kan vise udviklingen i en tilstand eller en sammenhæng i forhold til at realisere vigtige mål eller initiativer.

Indikatorer bringer ikke ændringer i sig selv, men er et værdifuldt redskab til at belyse udviklingen, identificere udfordringer og følge implementering og resultater af indsats. Ikke alt egner sig til at blive præsenteret i form af indikatorer, men på mange områder kan indikatorer på en simpel måde give et letforståeligt billede, som læseren kan forholde sig til.

Indikatorer indeholder information på en mindre detaljeret og ofte mere aggregeret form end data og statistik. Nogle kendte eksempler på indikatorer er bruttonationalproduktet eller arbejdsløshedsprocenten, som beskriver landets økonomi og arbejdsløshed. Som eksempel på en miljøindikator kan nævnes behandlingshyppigheden, som er en indikator for pesticiders belastning af miljøet. Indikatorer for bæredygtig udvikling er bredere end de traditionelt kendte miljøindikatorer ved også at fokusere på for eksempel forbrug, ressourceaspekter, ægte opsparing og bånd mellem økonomisk vækst og miljøbelastning.

For at kunne give et billede af udviklingen hen imod strategiens mål og visioner er det nødvendigt at samle et sæt af indikatorer, der er repræsentativt dækkende og illustrerer strategiens forskellige indsatsområder.

2.1. Indikatorarbejde i internationalt og regionalt/lokalt regi

Der foregår aktiviteter med at udvikle miljø-, sektor- og bæredygtighedsindikatorer på internationalt niveau i mange fora. Nogle af de vigtigste aktører på det internationale område er: OECD, FN's Kommission for bæredygtig udvikling (CSD), og EU Kommissionen med tilhørende institutioner: det statistiske kontor (Eurostat) og Det europæiske Miljøagentur. Endvidere udvikles der bæredygtighedsindikatorer hos blandt andet Verdensbanken, World Resource Institute, World Watch, Baltic 21, Nordisk Ministerråd og en række NGO'er.

I de senere år er mange af de lande, Danmark normalt sammenlignes med, gået i gang med at udvikle indikatorer for bæredygtig udvikling. Otte europæiske lande har deltaget i test af FN's indikatorsæt for bæredygtig udvikling. Derudover er en række lande i gang med at udvikle nationale indikatorsæt for bæredygtig udvikling.

Et dansk indikatorsæt kan meningsfuldt hente inspiration i udenlandske indikatorsæt, hvor det er relevant, at mål og udvikling i Danmark kan sammenlignes med udviklingen i andre lande. Det vil derfor være naturligt, at Danmark tilslutter sig generelt anerkendte internationale sæt af indikatorer, hvor det er relevant. Et dansk sæt af indikatorer for bæredygtig udvikling kan dog ikke udelukkende baseres på eksisterende, internationale indikatorsæt. For det første kan data-tilgængelighed, aktualitet og præcision være vanskelig i sådanne sammenligninger. For det andet er de internationale indikatorsæt stadig under udvikling, og endelig vil en række internationale problemstillinger ikke være aktuelle i Danmark. Der vil være behov for at justere og supplere med indikatorer, som i højere grad dækker mål og indsats i den danske strategi for bæredygtig udvikling.

Herhjemme er en række amter og kommuner i gang med at opstille indikatorer for bære-

dygtig udvikling som led i lokal Agenda 21 arbejdet. Et nationalt sæt af indikatorer vil kunne bruges som inspiration for dette regionale og lokale arbejde, samt lede til øget mulighed for sammenligning mellem de lokale sæt og det nationale sæt.

2.2. Hvem henvender indikatorerne sig til?

Målgruppen for et dansk sæt af indikatorer for bæredygtig udvikling vil være bred. Indikatorerne skal derfor være meningsfulde og forståelige for både politikere, folk fra faglige organisationer, grønne organisationer og erhvervsorganisationer, forskere og interesserede borgere.

2.3. Hvordan hænger indikatorerne sammen med strategien?

Det er vigtigt at vælge indikatorer, der kan vise udviklingen i forhold til vigtige mål eller indsatser i strategien for bæredygtig udvikling. Forslaget tager desuden udgangspunkt i, hvor det i dag er muligt at lave indikatorer. Forbedring af indikatorerne, samt opfølgning på målsætninger sker som en naturlig del af regeringens løbende arbejde. Indikatorsættet forventes forbedret i takt med bedre datagrundlag til at illustrere mål og initiativer, eller med at nye mål og initiativer bliver væsentlige i forhold til at opnå bæredygtig udvikling.

Som det fremgår ovenfor arbejdes der med indikatorer for bæredygtig udvikling i mange internationale fora. Den internationale udvikling vil også være af stor betydning i valget af indikatorer, også for at det er muligt at sammenligne situationen i Danmark med situationen i andre lande. Når arbejdet i disse fora resulterer i indikatorer for bæredygtig udvikling, der er relevante for Danmark og i forhold til strategiens mål og initiativer, vil det være hensigtsmæssigt at inddrage sådanne i det danske sæt. Danmark vil naturligvis arbejde aktivt for, at sådanne internationale indikatorer for bæredygtig udvikling bliver meningsfulde set med danske øjne. Omvendt lægger regeringen vægt på, at Danmark kan fastlægge et første sæt indikatorer, som kan knyttes til Danmarks strategi for bæredygtig udvikling,

når den efter en debatfase kan offentliggøres i juni 2001.

Indikatorerne skal baseres på et solidt fagligt grundlag, hvor forudsætninger og metode for at udvælge en indikator bør være dokumenteret, ligesom datagrundlaget bag en indikator bør være tilgængeligt. Data vil blive korrigeret i overensstemmelse med anerkendt praksis eksempelvis bør en række indikatorer normaliseres ud fra vejrindeks. For at sikre en løbende rapportering er det vigtigt med en pragmatisk tilgang, hvor det første indicatorsæt opstilles ud fra, hvad der er muligt på kort og mellemkort sigt, og der samtidig sker en løbende udvikling, vurdering og indsamling af data til at forbedre indikatorerne.

Forslaget til den nationale strategi for bæredygtig udvikling indeholder dels overordnede mål i relation til bæredygtig udvikling og dels udvalgte konkrete indsatsområder, hvor der ligeledes er formuleret mål og indsatser i relation til målet om bæredygtig udvikling.

Det overvejes derfor at etablere to sæt af indikatorer for bæredygtig udvikling, der består af:

- *Et detaljeret, specifikt indicatorsæt, som for hvert indsatsområde kan beskrive udvikling og resultater i forhold til strategiens mål og initiativer. Som udgangspunkt overvejes det at udvælge et antal indikatorer for hvert indsatsområde. Men det vil være afhængigt af indsatsområdets karakter og de mål og initiativer, der er fastlagt, hvor mange indikatorer, det vil være muligt at fastlægge. Dette indicatorsæt vil blive opdateret hvert år og vil være tilgængelig i elektronisk form på en særlig hjemmeside for bæredygtig udvikling.*
- *Et overordnet indicatorsæt (nøgleindikatorer), som kan beskrive udvikling og resultater i forhold til strategiens overordnede mål om bæredygtig udvikling. Dette sæt består af omkring 20 indikatorer, der ligeledes vil blive opdateret hvert år og lagt ud på hjemmesiden. Men dette sæt vil endvidere blive præsenteret i en let tilgængelig pjece for at sikre, at beslutningstagere og den interesserede offentlighed får en overordnet og oversigtlig beskrivelse af resultaterne med at skabe bæredygtig udvikling.*

2.4 Offentliggørelse af indikatorerne

Indikatorerne forventes offentliggjort på to måder:

- *På en særlig hjemmeside for bæredygtig udvikling i Danmark, hvor det samlede sæt indikatorer opdateres hvert år, medmindre datagrundlaget ikke tilvejebringes så hyppigt. Også nøgleindikatorerne vil blive præsenteret her. På hjemmesiden vil der være en kort forklarende tekst om hver af indikatorerne.*
- *I en årlig pjece, der samler resultaterne fra nøgleindikatorerne. Pjecen vil endvidere hvert år have et særligt tema, hvor resultaterne fra et eller flere af de specifikke områder præsenteres.*

2.5 Indhold af de konkrete afsnit med indikatorer.

Indholdet i debatoplægget følger i stor udstrækning indholdet af forslaget til Danmarks strategi for bæredygtig udvikling. I det følgende er skematisk opstillet indikatorer relateret til udvalgte mål og indsats fra strategiforslaget.

I afsnit 3 er foreslået et sæt af nøgleindikatorer, der knytter sig til de 8 grundlæggende mål og principper i forslaget til strategi for bæredygtig udvikling.

I afsnit 4 til 17 er givet forslag til de specifikke indikatorer for hver af strategiforslagets indsatsområder – sektorer såvel som tværgående områder. I hver af disse afsnit er der indledende tekst, som gengiver de langsigtede mål fra selv strategiforslaget. Dernæst følger en tabel, som dels indeholder henvisninger til konkrete mål og indsats, der er uddraget fra strategiforslaget og dels et forslag til indikatorer, der kan belyse mål og indsats. På områder, hvor der er behov for at udvikle yderligere indikatorer, er der suppleret med tekst om perspektiver for udvikling af sådanne.

3. Nøgleindikator sæt

Den danske vision om bæredygtig udvikling hviler på otte mål og principper:

1. Vi skal opretholde et højt velfærdsniveau og høj beskæftigelse - og samtidig bryde båndet mellem økonomisk vækst og virkningen på miljø og naturressourcer
2. Vi skal sikre en høj biologisk mangfoldighed og beskytte økosystemerne
3. Vi skal skabe sikre og sunde omgivelser for alle og opretholde et højt beskyttelsesniveau
4. Vi skal udnytte ressourcerne bedre
5. Vi skal sikre, at Danmark yder en aktiv international indsats
6. Vi skal sikre, at miljøhensyn indgår i alle sektorer
7. Vi skal sikre, at markedsstrukturen understøtter bæredygtig udvikling
8. Vi skal opnå, at bæredygtig udvikling er et fælles ansvar

Tabel 3. Nøgleindikator sæt

Mål og principper	Nøgleindikatorer
1. Vi skal opretholde et højt velfærdsniveau og høj beskæftigelse – og samtidig bryde båndet mellem økonomisk vækst og virkningen på miljø og naturressourcer	N1. BNP pr. capita N2. Miljøpåvirkningen for 4 faktorer (drivhusgasser, næringsstoffer (N og P) til havet, udslip af forsurende stoffer) i forhold til BNP N3. Ægte opsparing N4. Beskæftigelse fordelt på aldersgrupper
2. Vi skal sikre en høj biologisk mangfoldighed og beskytte økosystemerne	N5. Naturarealer
3. Vi skal skabe sikre og sunde omgivelser for alle og opretholde et højt beskyttelsesniveau	N6. Middellevetid (fordelt på mænd og kvinder).

Tabel 3. Nøgleindikator sæt (fortsat)

Mål og principper	Nøgleindikatorer
3. Fortsat	N7. Udledning af drivhusgasser fordelt på sektorer N8. Forbrug af farlige kemikalier
4. Vi skal udnytte ressourcerne bedre	N9. Ressourceforbruget for 3 faktorer (energiforbrug, drikkevandforbrug, affald) i forhold til BNP
5. Vi skal sikre, at Danmark yder en aktiv international indsats	N10. Bistandsmidler
6. Vi skal sikre, at miljøhensyn indgår i alle sektorer	N11. og N12. Der udvælges hvert år to sektorer, hvis miljøprofil illustreres ved et indeks for tre udvalgte miljøpåvirkninger i forhold til udvikling i sektoren
7. Vi skal sikre, at markedsstrukturen understøtter bæredygtig udvikling	N13. Antal grønne afgifter
8. Vi skal opnå, at bæredygtig udvikling er et fælles ansvar	N14. Antal miljømærkede produkter N15. Andel af statslige institutioner, som har indberettet grøn indkøbspolitik N16. Antal miljøcertificerede virksomheder

Perspektiver:

Nøgleindikator sættet vil blive løbende forbedret i takt med, at der for de enkelte områder i det detaljerede indikatorsæt udvikles indikatorer.

4. Fødevarerproduktion

- fødevarer sikkerhed, landbrug og fiskeri

Målsætningen for fødevarerproduktion i Danmark er at sikre, at de fødevarer, der produceres og afsættes til forbrugerne, er sunde og af høj kvalitet samt at sikre et højt informationsniveau herom. Det indebærer, at produktionsforhold, der bevarer jordbrugs- og fiskerierhvervenes ressourcegrundlag samt sikre miljø, dyrevelfærd og gode arbejdsbetingelser skal fremmes. Samtidig skal lønsom produktion og afsætning inden for de fødevarerproducerende erhverv fremmes.

4.1. Fødevarer sikkerhed

Forbrugerne har krav på, at fødevarer er sikre, og det er uacceptabelt, hvis fødevarer udgør en sundhedsmæssig risiko. Regeringen finder det vigtigt, at vurderingen af sikkerhed og risiko i relation til fødevarer tager udgangspunkt i forsigtighedsprincippet i de situationer, hvor der er rejst en videnskabeligt baseret mistanke, men hvor der endnu ikke er tilstrækkeligt videnskabeligt grundlag for at be- eller afkræfte denne mistanke.

Tabel 4.1 Fødevarer sikkerhed

Mål og indsats	Indikatorer
Et vigtigt mål er at opnå et ubetinget højt niveau af fødevarer sikkerhed	1. Antal fødevarerbårne sygdomstilfælde

4.2. Landbrug

Landbrugsproduktionen skal foregå på en måde, der sikrer bæredygtighed. Det betyder, at rent vand (både grundvand, overfladevand og hav), ren jord og luft skal sikres. Samtidig skal den biologiske mangfoldighed på land og i vand sikres, og der skal være en balanceret husdyrtæthed i forhold til natur og miljø. Endelig skal landbrugets plante- og dyregenetiske ressourcer bevares. Det er desuden vigtigt, at en fremtidig udvikling også sikrer levende landområder.

Tabel 4.2 Landbrug

Mål og indsats	Indikatorer
Landbrugets tab af nitrat, fosfor og ammoniak skal reduceres til et niveau som ikke er til gene for mennesker, som sikrer vandmiljøet og sårbare naturtyper, og som giver mulighed for et rigt dyre og planteliv	1. Balanceopgørelse af tilført og fraført N og P; herunder fordelingen af tab ved udvaskning og fordamning
Landbruget som naturforvalter. Naturen skal beskyttes og den biologiske mangfoldighed sikres (sårbare naturtyper, småbiotoper, spredningskorridorer)	2. Antallet af bedrifter som har grønne regnskaber og/eller naturplaner
Regeringen ønsker inden for de kommende år at fjerne overforbrug af pesticider	3. Behandlingshyppighed for pesticider på det konventionelt dyrkede areal (fordelt på afgrøder)

Tabel 4.2 Landbrug (fortsat)

Mål og indsats	Indikatorer
Den økologiske tankegang skal ligge til grund for indsatsen på alle relevante politikområder, og økologisk landbrug skal fremmes	4. Antal og areal af økologiske brug, samt forbrugernes køb af økologiske fødevarer
Regeringen finder, at det er afgørende at bryde sammenhængen, så fortsat økonomisk vækst sker uden tilsvarende vækst i miljøbelastning af natur og miljø	5. Indeks: Landbrugets miljøpåvirkning: 3 miljøpåvirkninger f.eks. pesticid (behandlingshyppighed), antal dyreenheder og kvælstofoverskud) i forhold til udvikling i BFI (landbrugets sektorens primære produktion) 6. Antal bedrifter, størrelse og specialisering
Vurderingen af GMO'er skal foretages på baggrund af en konkret miljø-, sundheds- og landbrugs-mæssig vurdering, hvor forsigtighedsprincippet inddrages i alle led	7. Antal ansøgninger og antal tilladelser

Perspektiver:

De ovenstående indikatorer er på nuværende tidspunkt tilgængelige. Indikatorsættet vil løbende blive udviklet.

EU har igangsat et omfattende arbejde med at udvikle indikatorer for den økonomiske, sociale og miljømæssige dimension af et bæredygtigt landbrug og bæredygtig landdistriktsudvikling. Forslaget til Danmarks strategi for bæredygtig udvikling indeholder væsentlige mål om at opnå mere helhedsorienterede EU-støtteordninger og om at sikre levende landdistrikter. Her kan udvikling af indikatorer i EU-regi blive central. Resultaterne af det internationale arbejde vil blive inddraget i det nationale sæt af indikatorer.

For landbrugets rolle som naturforvalter kan det være relevant at udvikle en indikator, der belyser zoner af agerlandet på forskellige typer arealer.

Der vil også blive arbejdet for at udvikle indikatorer, der kan vise miljøeffekter af brugen af GMO'er.

4.3. Fiskeri

Fiskeriet er afhængig af, at fiskebestandene fungerer som en fornyelig naturressource. Bæredygtigt fiskeri er en betingelse for at bevare havets fiskebestande og økosystem, og er dermed også en betingelse for erhvervets udvikling i fremtiden. Størst mulig viden om virkninger af fiskeri og andre påvirkninger af havets ressourcer er afgørende for at kunne sikre en bæredygtig forvaltning af fiskeriet og dermed for tilstrækkelige og sunde fødevarer fra havet.

Fiskebestandene, fiskernes adgang til dem og anden miljøpåvirkning på havområdet er i meget høj grad grænseoverskridende. Størstedelen af dansk fiskeri og danske fiskebestande er afhængig ikke alene af den danske indsats men også andre tilgrænsende landes indsats. En effektiv politik skal derfor bygge på målrettet internationalt samarbejde og aftaler.

Perspektiver:

Der kan være behov for fortsat at udvikle indikatorerne for at opnå større målesikkerhed.

En redegørelse er under forberedelse med henblik på afdækning af viden og problemer i forbindelse med bundslæbende fiskeredskabers påvirkning af havbunden. I forlængelse heraf vil mulighederne for at udvikle indikatorer for dette område blive vurderet.

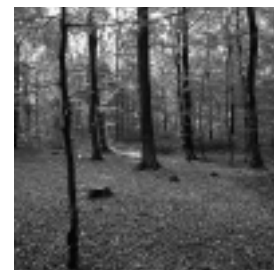
Et rent havmiljø er vigtigt for at sikre fiskeriets naturgrundlag. Det vil være relevant at vurdere mulighederne for at udvikle indikatorer, der kan belyse havmiljøets tilstand. Der vil blive set på mulighederne for at identificere særligt skadelige påvirkninger (forurening m.v.) og for at registrere virkningen af initiativer, der skal mindske disse påvirkninger.

Tabel 4.3 Fiskeri

Mål og indsats	Indikatorer
Havets fiskebestande og økosystem skal bevares	1. Gydebiomasse og fiskedødelighed set i forhold til fiskekvoter, fangsternes størrelse og biologisk sikre grænser
Omfanget af udsmid skal reduceres	2. Størrelse af bifangst og udsmid fordelt på fiskeredskaber og fiskerier (baseret på estimer)
Fangstredskaber skal gøres mere selektive, så utilsigtet bifangst (herunder marsvin) og uønskede påvirkninger af havbunden bedre kan undgås	3. Bifangst af marsvin (estimer) og monitoring af effekt ved særlige afværgeforanstaltninger (fx. elektroniske afværgemidler)
Flådestørrelse og sammensætning, der er bedre tilpasset fangstmulighederne	4. Fiskeriflådens kapacitet (tonnage, motorkraft, mv.) og sammensætning

Den nationale indsats for at udvikle indikatorer må ske med løbende reference til den internationale overvejelser om at udvælge og udvikle egnede indikatorer for at belyse bæredygtig udvikling. Der er væsentlige drøftelser om dette i EU og i ICES (det internationale havundersøgelseråd).

5. Skovbrug

Skov og skovarealer skal bruges og forvaltes, så de nu og i fremtiden kan bidrage til at opfylde samfundets natur- og miljømæssige, økonomiske og sociale behov. Skovens rolle som et af samfundets velfærdsgoder skal styrkes. Skovene skal give mulighed for friluftsliv, beskytte den biologiske mangfoldighed og medvirke til et varieret landskab. Skovene skal producere træprodukter og medvirke til at beskytte miljøet – såvel grundvandet som ved at lagre CO₂. Alle disse hensyn skal indgå i den igangværende fordobling af skovarealet i Danmark. Også arealet med urørt skov og særlige gamle driftsformer skal forøges.

Mål og indsats	Indikatorer
Naturnær og miljøvenlig skovdrift skal fremmes	1. Indikator for naturnær skovdrift: Foryngelses og etableringsmetoder. Herunder andel af foryngelsesmateriale bestående af hjemmehørende arter. (Fra 2002 også bevokningsstruktur (alders og artsdiversitet) samt mængden af dødt ved i produktions-skov. 2. Indikator for skov med særlig naturhensyn.
Befolkningen skal indtages mere i beslutninger om skovene og friluftslivet skal styrkes	3. Besøgstal i skov
Skovarealet skal fordobles inden for en trægeneration	4. Samlet areal dækket med skov (løv/nål) og åbne arealer i tilknytning til skov

6. Industri, handel og service

For at opnå en bæredygtig udvikling for produktion og forbrug af varer og tjenester ved en fortsat vækst skal vi nedsætte ressourceforbruget og de negative miljø- og sundhedseffekter mærkbart. Det skal ske ved at indarbejde miljøhensyn i alle led af forløbet fra produktion til forbrug og bortskaffelse. Myndigheder, erhvervsliv og forbrugere skal samarbejde om at skabe grønne markeder, hvor hensyn til miljøet er centralt både i virksomhedernes indbyrdes konkurrence og i vores forbrug af varer og tjenester. Markedskræfterne skal sammen med nye markedsbaserede virkemidler, frivillige initiativer og regulering motivere erhvervsliv og forbrugere til at deltage aktivt i denne udvikling.

Perspektiver:

Målet er at udvikle yderligere indikatorer på dette område.

For at følge udviklingen i renere teknologier og produkter og deres udbredelse vil mulighederne for at opstille en indikator for grønne teknologiers markedsandel blive belyst. Strategiforslaget lægger op til, at miljøpåvirkningen fra produktionsvirksomheder fortsat skal begrænses. Derfor vil der blive arbejdet for at udvikle indikatorer for ressourceeffektivitet på brancheniveau. For at belyse omfanget af anvendelsen af kemikalier i sektoren er der behov for at udvikle en god indikator for industriens kemikalieforbrug.

Det kan være relevant at vurdere mulighederne for at udvikle en indikator for miljømærkede produkters andel af forbruget, der senere kan erstatte antal miljømærkede produkter.

Det vil være relevant at se på mulighederne for at udvikle en indikator, der kan belyse hvordan den finansielle sektor inddrager miljøhensyn i investeringerne. En indikator for omfanget af grønne investeringer (til miljøteknologi eller koblet til krav til virksomheders miljøprofil) er en mulighed.

Strategiforslaget lægger vægt på, at der skal gives plads til nye løsninger, radikale innova-

Tabel 6. Industri, handel og service

Mål og indsats	Indikatorer
Der skal skabes et effektivt grønt marked (Det skal sikres at offentlige grønne indkøb intensiveres og skaber en mærkbar efterspørgsel)	1. Antal virksomheder med licenser til miljømærkede produkter (en indikator for grønne indkøb er i afsnit 15)
Flere miljømærkede produkter på markedet og information skal motivere forbrugere til at ændre adfærd	2. Antal miljømærkede produkter
Anvendelse og udvikling af miljøhensyn i virksomhedernes beslutningsproces skal styrkes	3. Antal EMAS og ISO registrerede virksomheder og deres andel af branchens produktion og/eller beskæftigelse
Produktionsvirksomhedernes påvirkning af miljøet skal fortsat begrænses	4. Indeks for fremstillingssektorens ressourceeffektivitet udvalgte parametre (f.x. energi og vand m.v.) i forhold til BFI
	5. Erhvervenes udledning af CO₂, NO_x, SO₂ i forhold til BFI
	6. Erhvervenes samlede mængder farligt affald og samlede affaldsmængder fordelt på behandlingsform og i forhold til BFI

tioner og teknologispring. Det kan være hensigtsmæssigt at se på mulighederne for at belyse danske kompetencer på miljøområdet gennem en indikator.

7. Transport

For at opnå bæredygtig udvikling på transportområdet er regeringens overordnede mål at bryde sammenhængen mellem vækst i transportens miljø- og sundhedsbelastning og vækst i økonomien. Transportsystemet skal sikre befolkningen adgang til arbejde, butikker, offentlig service og fritid, og alle skal sikres effektiv mobilitet gennem kollektive og private transportløsninger. Erhvervslivet skal sikres gode transportforbindelser til omverdenen og trængsel på vejene bør kun forekomme i spidsbelastningssituationer. Den kollektive og individuelle trafik samt cykel- og gangtrafikken skal sikres høj fremkommelighed.

For at opnå en bæredygtig udvikling skal hensyn til sikkerhed og miljø integreres i transportområdet. Regeringen har som langsigtede pejlemærker, at transportsektoren yder sit rimelige bidrag til reduktionen af det nationale udslip af klimagasser, og at udledningen af luftforurening fra trafikken ikke udgør en sundhedsfare for befolkningen. Trafikstøj er begrænset til et niveau som sikrer, at ingen udsættes for negative sundhedspåvirkninger, og det er sikkert og trygt for alle at færdes i trafikken. Endelig skal transportsystemets negative påvirkning af biodiversitet og levesteder, ved barriereeffekter, støjbelastning eller forurening begrænses.

Perspektiver:

Der kan være behov for yderligere at udvikle indikatorsættet på nogen af de centrale områder, hvor der er fastlagt mål, men hvor der endnu ikke er pålidelige data, der kan beskrive udviklingen på området. Det gælder for eksempel spørgsmålet om udvikle bedre metoder til at beregne, hvor mange boliger, der er svært belastet af støj fra trafikken. Et andet område er mulighederne for at udvikle en indikator, der belyser transportsektorens påvirkning af biodiversitet og levesteder (ved barriereeffekter). Også den nationale andel af persontransportarbejdet foretaget med international luftfart kan der være behov for at udvikle en indikator for.

Tabel 7. Transport

Mål og indsats	Indikatorer
Effektiv mobilitet gennem kollektive og private transportløsninger	1. Gennemsnitlige gangtid til nærmeste bus eller tog fra henholdsvis hjem og arbejde. Trængsel på det overordnede vejnet
Bryde sammenhængen mellem vækst i transportens miljø- og sundhedsbelastning og vækst i økonomien	2. Trafikarbejdet/BNP 3. Persontransportarbejde fordelt på transportformer
Udledning af luftforurening fra trafikken udgør ikke en sundhedsfare for befolkningen	4. Transportens emissioner (CO ₂ , PM10, NO _x , NMVOC og SO _x)
Det skal være sikkert og trygt for alle at færdes i trafikken	5. Antal dræbte og alvorligt tilskadede i trafikken fordelt efter transportform i antal og pr. personkm
Efterspørgsel og udbud af miljøvenlige transportvalg øges	6. Overgang til renere drivmidler (blyfri benzin, lavsvovl diesel, el, andre alternative brændstoffer og køretøjer på alternative drivmidler) 7. Gennemsnitlige energieffektivitet for person- og gods-transport 8. Nye personbilers energieffektivitet

8. Energi

Energiforbrug og energiforsyning er vigtige indsatsområder for at opnå en bæredygtig udvikling. For det første er det vigtigt at begrænse de menneskeskabte klimaændringer samt udledninger af SO₂ og NO_x'er, der skaber forurening af miljøet. For det andet er det vigtigt at sikre effektiv og stabil energiforsyning, og at regulering af energiområdet sker på en omkostningseffektiv måde.

Det er regeringens pejlemærke, at CO₂-udledningen skal halveres inden 2030 i forhold til 1990-niveauet. Regeringen vil nedbringe det samlede energiforbrug, øge energieffektiviteten, afvikle kul i energiforsyningen og øge andelen af vedvarende energi med 1 procent point årligt, så den i 2030 udgør mindst 35% af det samlede energiforbrug. På forsyningsområdet vil Danmark mindske udledningerne af SO₂ med omkring 30% og NO_x med omkring 45% inden udgangen af 2010 i forhold til niveauet i 1998.

Tabel 8. Energi

Mål og indsats	Indikatorer
Målet er at mindske CO ₂ -udledningen med 20% fra 1988 til 2005	1. Korrigerede* CO₂-emissioner i mill. tons, samt korrigerede* CO₂-emissioner i mill. tons i forhold til korrigeret* bruttoenergiforbrug i PJ
SO ₂ -udledningen skal reduceres med 30% inden udgangen af 2010 i forhold til 1988 niveauet	2. SO₂-emissioner i mill. tons, samt korrigerede* SO₂-emissioner i mill. tons i forhold til korrigeret* bruttoenergiforbrug i PJ

Tabel 8. Energi (fortsat)

Mål og indsats	Indikatorer
NO _x -udledningen skal reduceres med 45% inden udgangen af 2010 i forhold til 1988 niveauet	3. NO_x-emissioner i mill. tons, samt korrigerede* NO_x-emissioner i mill. tons i forhold til korrigeret* bruttoenergiforbrug i PJ
Energispareindsatsen skal forstærkes	4. Bruttoenergiforbrug i PJ/BNP i faste priser. 5. Bruttoenergiforbrug, endeligt energiforbrug total og fordelt på erhverv, transport og husholdninger i PJ per capita. 6. Kraftvarme andel af termisk elproduktion.
Andelen af vedvarende energi skal øges med 1 procent point årligt til mindst 35% af den samlede energiforsyning i 2030	7. Andel af samlede energiforbrug, der dækkes af vedvarende energi.
Energiforsyningen skal være stabil og effektiv	8. Selvforsyningsgrad for hhv. samlet energi og olie alene.

* Tallene er korrigeret for variationer, der er klimatisk betingede, og for variationer, der skyldes udsving i nettoeksporten af el.

9. By- og boligudvikling

Det er regeringens overordnede mål at fremme en bæredygtig udvikling af byer, boliger og byggeri. Beboere og brugere i de enkelte by- og boligområder skal deltage aktivt heri, blandt andet gennem en livsstil, der bygger på, at man i det daglige tager hensyn til miljøet og begrænser ressourceforbruget. Byen med dens sociale liv, bygninger og infrastruktur skal organiseres og forvaltes med sigte på at opnå betydelig reduktion af ressourceforbrug og miljøbelastning. Byerne skal være levende og mangfoldige, og bymidterne skal styrkes som centre for handel og kultur. De enkelte dele af byen skal indeholde både boliger, serviceerhverv og offentlige institutioner, så byen bliver mere levende.

Byernes arealmæssige vækst skal begrænses, og de ældre erhvervs- og havneområder skal udnyttes bedre. Byens trafikskabende funktioner skal ligge sådan, at flest mulige mennesker med fordel kan bruge den kollektive trafik. Og de negative konsekvenser af den stigende biltrafik i byerne skal begrænses, ligesom miljøbelastning i byerne skal nedbringes. Der skal være et varieret udbud af boliger, og der skal være en forstærket indsats i belastede bykvarterer. I byfornyelsen skabes balance mellem nyt og gammelt, og der lægges vægt på kvalitet, god arkitektur og byøkologi, ligesom de bevarelsesværdige kulturmiljøer skal sikres. Samtidig skal kvaliteten af byernes rekreative muligheder gøres bedre, og kolonihaver skal sikres.

Perspektiver:

Det er et mål i strategiforslaget at sikre levende og mangfoldige by- og boligområder af høj kvalitet med et varieret udbud af boliger. Der kan derfor være behov for at belyse mulighederne for at udvikle indikatorer på dette område. Der er igangsat et arbejde for at udvikle en egentlig bystatistik. I den forbindelse arbejdes der på at etablere indikatorer for bykvalitet i mere bred forstand. Regeringens Byudvalg har

Mål og indsats	Indikatorer
Byernes arealmæssige vækst skal begrænses	1. Areal til byzone
Nye bystrukturer skal mindske transportefterspørgselen	2. Andel af nybygget kontorervherv i Hovedstadsområdet, der er bygget indenfor en afstand af 500 meter til en S-togsstation
Kvaliteten af byernes rekreative muligheder skal gøres bedre	3. Kvm. grønt område, der er tilgængeligt indenfor en afstand af 15 min. gang pr. indbygger i hhv. Odense, Aalborg og København.
Yderligere krav til energi- og ressourceforbrug	4. Energiforbrug til rumopvarmning i byen som helhed (energiforbrug pr. kvm.) 5. Indeks for udvikling i elforbrug, vandforbrug og affaldsmængde i boliger/husholdningen (opgjort pr. indbygger).

besluttet, at der skal udvikles indikatorer for bysocial udvikling, som kan vise udviklingstendenser i udsatte by- og boligområder. For at følge op på arbejdet i Erhvervs- og Bypolitisk Udvalg vil der blive udviklet indikatorer for byudvikling og erhvervsforhold.

10. Turisme

Det er et langsigtet mål at skabe en turisme, der er i balance med naturgrundlaget, som er accepteret af lokalbefolkningen, som giver turisterne autentiske natur- og kulturoplevelser af høj kvalitet, og som skaber beskæftigelse og indtægter for lokalsamfundene. Det kan blandt andet ske ved øget anvendelse af natur- og kulturformidling. De rekreative muligheder for turister og lokale beboere skal sikres og forbedres, og der skal skabes mere handicapvenlig adgang til ferie- og fritidsoplevelser. For at realisere disse mål skal lokalområdernes og turistens funktioner og behov integreres bedre, og der skal være en stadig afvejning af erhvervs- mæssige og miljømæssige interesser.

Tabel 10. Turisme	
Mål og indsats	Indikatorer
Lokalområdernes og turistens behov skal integreres bedre	1. Antal kommuner, hvor antal turister overstiger lokalbefolkningen i højsæsonen
Lokalbefolkningen og interessegrupper skal inddrages mere i planlægning og udvikling af turisme	2. Procentdel af Danmarks areal, der er omfattet af Destination 21
Eksisterende turistområder og turistfaciliteter skal opgraderes/forbedres til højere miljømæssig standard	3. Antal/procent af turistvirksomhederne, der deltager i miljømærkningsordninger
De rekreative muligheder for turister og lokale beboere skal sikres og forbedres	4. Antal "Blå Flag" strande og havne
Det er et langsigtet mål at skabe en turisme, der er i balance med naturgrundlaget	5. Transportformer ved danskernes ferier (indland og udland)

11. Klimaændringer

På lang sigt skal atmosfærens indhold af drivhusgasser stabiliseres på et niveau, som kan forhindre farlig menneskeskabt indvirkning på klimasystemet. De klimaændringer, der synes uundgåelige, skal ske så langsomt, at økosystemerne kan tilpasse sig, uden at fødevarerproduktionen trues. Samtidig skal den økonomiske udvikling fortsætte på et bæredygtigt grundlag.

Danmark har internationalt set et højt udslip af CO₂ pr. indbygger, hvilket giver os en særlig forpligtelse. Med aftalen om at reducere udslip af seks drivhusgasser med 21 pct. fra 1990 til 2008-12 vil Danmark derfor også yde et væsentligt bidrag til Kyoto-protokollen og dermed til at imødegå de globale klimaændringer. På grund af problemets omfang er der et markant behov for at mindske udledningerne yderligere efter 2012. Derfor er regeringens pejlemærke, at Danmarks udledning af CO₂ skal halveres inden 2030.

Tabel 11. Klimaændringer	
Mål og indsats	Indikatorer
Atmosfærens indhold af drivhusgasser stabiliseres på et niveau, som kan forhindre farlig menneskeskabt indvirkning på klimasystemet	1. Atmosfærens koncentration af drivhusgasser i ppmv.
De klimaændringer, der synes uundgåelige, skal ske så langsomt, at økosystemerne kan tilpasse sig	2. Klimaændringer udtrykt ved parametre som temperatur, nedbør og vind, inkl. ekstreme 3. Effekter af klimaændringer

Tabel 11. Klimaændringer (fortsat)	
Mål og indsats	Indikatorer
Danmark har internationalt set et højt udslip af CO ₂ pr. indbygger, hvilket giver os en særlig forpligtelse	4. CO ₂ -udledningen per indbygger i verden samt i en række regioner og lande herunder Danmark.
Danmark skal yde et væsentligt bidrag til Kyoto-protokollen CO ₂ -udledningen fra energi skal reduceres (20% fra 1988 til 2005) Drivhusgasudledningerne skal reduceres (21% fra 1990 til 2008-12)	5. Bruttoemissioner af drivhusgasser i alt udtrykt i mill. tons CO ₂ -ækvivalenter - samt fordelt på CO ₂ , N ₂ O, CH ₄ , HFC, PFC og SF ₆ . 6. CO ₂ -optag i mill. tons. 7. Bruttoemissioner i alt i mill. tons CO ₂ -ækvivalenter ift. BNP i faste priser. 8. Nettoemissioner (=brutto minus optag) af drivhusgasser i alt udtrykt i mill. tons CO ₂ -ækvivalenter
Alle reduktionsmuligheder for drivhusgasser inddrages på den mest omkostningseffektive måde	9. Bruttoemissioner i mill. tons CO ₂ -ækvivalenter fordelt på sektorerne energi (produktion, konvertering og distribution), landbrug, skovbrug og fiskeri, industri, handel og service, transport, husholdninger og affald.

Perspektiver:

Det er et vigtigt mål for Danmark at yde sit bidrag til Kyoto-protokollen og dermed bidrage til at imødegå de globale klimaændringer. Dansk bistand skal bidrage til at hjælpe udviklingslande og østlande med at efterleve Klimakonventionen, og det kan derfor være relevant at se på mulighederne for at udvikle en indikator for omfanget af reduceret tons CO₂-ækvivalenter udenfor Danmark, som skyldes dansk bistand.

12. Biologisk mangfoldighed,

- naturbeskyttelse og adgang til naturen

En bæredygtig udvikling betyder, at vi af hensyn til fremtidige generationer sikrer naturens balance. Vigtige midler er styrket og målrettet beskyttelse af arter og af genetisk mangfoldighed, udvikling af et sammenhængende net af naturområder og naturgenopretning. Der bør endvidere skabes forståelse for, at visse naturværdier i tilknytning til kultur- og naturlandskaber, naturtyper og variationen af arter og genpuljer er unikke og uerstattelige. Vi skal reducere udledning af næringsstoffer og miljøfarlige stoffer, og vi må udnytte naturen på en måde, så fremtidige generationer har adgang til naturressourcer i samme omfang, som vi har det.

Friluftsliv og naturoplevelser har betydning for befolkningens velbefindende og livskvalitet. Det er vigtigt, at befolkningen bakker op om en bæredygtig natur- og miljøpolitik. Derfor skal befolkningen have bedre adgang til både egentlig natur, skove og det øvrige åbne land.

Tabel 12. Biologisk mangfoldighed

Mål og indsats	Indikatorer
Styrke og målrette indsatsen for biologisk mangfoldighed og naturbeskyttelse	1. Areal af udvalgte naturtyper
Forstærke indsatsen for at bevare og genskabe levesteder for hjemmehørende dyr og planter med store levedygtige bestande både på land og i de ferske marine vandmiljøer	2. Tilstand og udvikling (bevaringsstatus) for dyr, planter og naturtyper omfattet af habitatdirektivet

Tabel 12. Biologisk mangfoldighed (fortsat)

Mål og indsats	Indikatorer
Forstærke indsatsen for at bevare og genskabe levesteder for hjemmehørende dyr og planter med store levedygtige bestande både på land og i de ferske marine vandmiljøer (fortsat)	3. Prioriteringen af indsatsområder indenfor naturforvaltning stat og amt (inddelt i indsats til naturgenopretning, naturpleje, vandløbsrestaurering, fremme af biologisk mangfoldighed i skov m.m.) i % 4. Dansk faunaindex (vandkvalitet i vandløb) og sigtedybde (vandkvalitet i søer) 5. Overskridelse af tålegrænser for ammoniak og kvælstofilter (for heder, højmoser, overdrev m.m.) 6. Udledning til havet af kvælstof og fosfor
Forbedre befolkningens muligheder for adgang til naturen. Der vil arbejdes for at skabe sammenhængende stinet og for at etablere ny skov nær gamle købstæder og større byer	7. Km vandre-, cykel- og ridestystemer 8. Størrelse af rekreative naturområder inden for 15 min. kørsel

Perspektiver:

Som en mere dækkende indikator for biologisk mangfoldighed vil det være relevant at vurdere mulighederne for at udvikle et indeks. Det kan blive relevant at se på mulighederne for at udvikle yderligere indikatorer for målsætningen om at bevare og genskabe levesteder for hjemmehørende dyr og planter med store levedygtige bestande både på land og i de ferske marine vandmiljøer. Endvidere kan det være relevant på sigt at udvikle indikatorer, der belyser udviklingen i kvaliteten af naturen i de almindelige landskaber og områder med højt naturindhold, samt at medtage andelen af upåvirkede vandløbssystemer og søer (overskridelse i forhold til naturligt næringsstofniveau) i eksisterende indikatorer.

Af strategiforslaget fremgår det, at en handlingsplan på området skal se på mulighederne for at målrette den nuværende indsats. Der vil blive arbejdet for at udvikle en indikator, som kan belyse sammenhæng i naturområder og spredningsmuligheder.

13. Miljø og sundhed

– kemikalier, miljøforurening, fødevarer, arbejdsmiljø og indeklima

Danmark skal være et land, hvor befolkningens livskvalitet og sundhed samt skader på dyr og planter i stadig mindre grad påvirkes af forurening fra produkter, fødevarer, arbejdsmiljø og indeklima. Beskyttelsesniveauet skal tage højde for særligt følsomme mennesker – børn og gravide, allergikere og kronisk syge – og for særligt sårbare økosystemer.

13.1 Kemikalier

Kemikalier, der anvendes i samfundet, må ikke give uønskede virkninger som kræft, mindsket forplantningsevne, ændret arvmasse eller påvirke sårbare økosystemer. I 2020 er der ikke produkter (eller varer) på markedet, som indeholder kemikalier med stærkt problematiske sundheds- eller miljøeffekter.

Tabel 13. Miljø og sundhed

Mål og indsats	Indikatorer
Mindske de skadelige påvirkninger på menneskets sundhed og på miljøet mest muligt, uanset hvad kilden er	1. Middellevetid fordelt på mænd og kvinder

Perspektiver:

Der vil blive set på mulighederne for at udvikle yderligere indikatorer for dette overordnede mål - både for sundhed og for miljø.

Tabel 13.1 Kemikalier

Mål og indsats	Indikatorer
Kemikalier med stærkt skadelige virkninger på sundhed og miljø bør ikke markedsføres i 2020	1. Antallet af kemikalier, der er blevet klassificeret eller reguleret
Fastholde et højt beskyttelsesniveau ved vurderingen af plantebeskyttelsesmidler og biociders sundheds- og miljømæssige virkninger	2. Mængde pesticidaktivstoffer, der er klassificeret som særligt farlige.

Perspektiver:

Der vil være behov for at videreudvikle en indikator for at inkludere samtlige markedsførte kemikalier. Tilsvarende vil det være relevant at se på mulighederne for at udvikle en indikator for antal biocider, der giver anledning til bekymring, som er blevet udfaset eller nægtet adgang til det danske marked som følge af godkendelsesordningen. Målet vil være at belyse beskyttelsesniveauet ved vurderingen af plantebeskyttelsesmidlers og biociders sundheds- og miljømæssige virkninger.

13.2. Miljøkvalitet og andre miljøfaktorer

Miljøet skal have en høj kvalitet i Danmark, så forurening ikke påvirker menneskers sundhed eller dyr og planter. Inden 2020 er forurenede jord i boligområder og forurening, som truer drikkevandsforsyningen ryddet op. I 2020 påvirkes mennesker og miljø ikke af luftkvaliteten eller kendte sygdomsfremkaldende mikroorganismer.

Tabel 13.2 Miljøkvalitet og andre miljøfaktorer

Mål og indsats	Indikatorer
Begrænse forurening, eutrofiering og ozon ved jordens overflade	1. Emission af SO ₂ , NO _x , VOC og NH ₃
Ozonlagets nedbrydning højt oppe i atmosfæren skal standses	2. Ozonlagets tykkelse
Fastholde indsatsen overfor jordforurening	3. Antal lokaliteter, hvor der er sket oprydning af jordforurening for at sikre boliganvendelse og/eller drikkevandsforsyning (antal oprydninger pr. år / totalt oprydningsbehov)
Fastholde indsatsen for at sikre rent drikkevand	4. Antal af fund over grænseværdien for drikkevand
Sygdomsfremkaldende mikroorganismer skal ikke spredes i miljøet i et omfang, som er skadeligt	5. Badesteder, hvor vandets kvalitet er så høj, at der kan bades

Perspektiver:

Der vil løbende blive arbejdet med at udvikle flere og bedre indikatorer. Der vil for eksempel være behov for at udvikle en indikator for luftens indhold af fine partikler (PM_{2,5}).

Der vil også blive set på mulighederne for at udvikle en indikator, der kan belyse udledning af tungmetaller og miljøfremmede stoffer, som ophobes i fødekæden, til vandmiljøet.

Endvidere vil der blive arbejdet for at udvikle en indikator for sygdomstilfælde, som skyldes sygdomsfremkaldende mikroorganismer i miljøet.

13.3. Fødevarer

Forbrugerne skal kunne få sikre og sunde fødevarer af høj kvalitet. Fødevarsikkerheden skal være ubetinget høj og tilstedeværelsen af kemiske forureninger begrænset til et minimum. Vi skal være i stand til at vurdere omfanget af risici og have en effektiv kontrol med forekomsten af sundhedsskadelige stoffer.

Tabel 13.3 Fødevarer

Mål og indsats	Indikatorer
Sikkerhedsvurdering, risikoanalyse og kontrol af kemiske forureninger og midler, som indgår i produktionen, vil blive videreført og styrket	1. Niveau for udvalgte kemiske forureninger
	2. Fund af reststoffer i fødevarer, der overskrider grænseværdierne

13.4. Arbejds miljø

Arbejdspladserne skal være sikkerheds- og sundhedsmæssigt forsvarlige for de ansatte. I 2020 bliver ingen ansatte udsat for kemiske stoffer, organiske opløsningsmidler eller tungmetaller, som påvirker sundheden.

Tabel 13.4 Arbejds miljø

Mål og indsats	Indikatorer
Arbejdsbetingede skader på grund af udsættelse for kræftfremkaldende stoffer og organiske opløsningsmidler eller tungmetaller skal undgås	1. Udvalgte anmeldte arbejdsbetingede lidelser
	2. Forbruget af kræftfremkaldende stoffer i industrien

13.5. Indeklima

Indeklimaet i boliger må ikke give gener for beboerne. Bygge- og boligmaterialer skal have en kvalitet, så der ikke afgives eller udvikles skadelige stoffer.

Perspektiver:

Mulighederne for at udvikle redskaber til at dokumentere byggevarers virkninger på miljø og indeklima vil blive belyst. Mærkningsordningen Dansk Indeklima Mærkning og en planlagt ordning for miljødeklaration af byggevarer kan senere benyttes i udvikling af indikatorer.

14. Ressourcer og ressourceeffektivitet

Det er nødvendigt at anvende naturens ressourcer. De bruges som input i produktion og forbrug. Ressourcerne danner grundlag for øget velfærd. En bæredygtig udvikling indebærer, at øget velfærd tager hensyn til jordens økosystemer og beholdning af fornybare og ikke-fornybare naturressourcer.

Et langsigtet pejlemærke er at øge ressourceeffektiviteten markant inden for en generations tid. I Danmark er visionen, at forbruget af naturressourcer som er knappe, særligt følsomme eller særligt forurenende, når de udnyttes, på lang sigt skal begrænses til ca. 25% af det nuværende forbrug. På endnu længere sigt kan der være behov for at øge ressourceeffektiviteten yderligere. Det skal ses i lyset af de internationale diskussioner om faktor 4 og faktor 10 som mål for ressourceeffektivisering.

Forbrug af naturens ressourcer påvirker miljøet. Det er vigtigt, at ressourceforbrug og miljøbelastning ses i internationalt perspektiv. Det er væsentligt at have både det nationale og internationale ressourceforbrug samt den tilhørende miljøbelastning for øje. Prioritering og forsvarlig brug af naturens ressourcer er nødvendig. Forbruget skal i højere grad baseres på fornybare ressourcer og genanvendelige materialer. Men de fornybare ressourcer må ikke anvendes hurtigere, end de kan gendannes. Brug af ikke-fornybare ressourcer skal ske under hensyn til den samlede beholdning og muligheder for erstatte ressourcen med andre materialer.

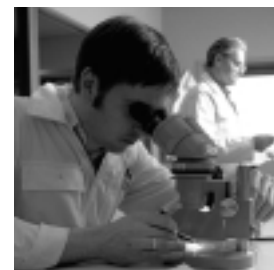
Perspektiver:

Nationalt og internationalt arbejdes der på at udvikle bedre indikatorer til at belyse betydningen af materialeforbrug og materialestrømme for miljøbelastning. Resultater fra dette arbejde kan blive inddraget i sættet af indikatorer for bæredygtig udvikling. Endvidere vil det for ressourceudnyttelse være relevant at vurdere mulighederne for at udvikle en eller flere indikatorer, der kan beskrive udvikling i ressourceeffektivitet og -intensitet.

Tabel 14. Ressourcer

Mål og indsats	Indikatorer
Forbruget af ressourcer skal nedbringes	1. Tons affald pr. BFI 2. Danmarks samlede forbrug på udvalgte ressourcer (rå- og hjælpestoffer)
Affaldsmængderne skal nedbringes og vi skal genanvende affaldet	3. Mængden af genanvendeligt affald i forhold til den totale mængde affald i Danmark
En bæredygtig råstofanvendelse i Danmark skal realiseres	4. Den indenlandske råstofindvinding af naturbundne ressourcer (sten, grus, sand mv.) 5. Kendte reserver i Nordsøen i forhold til aktuelle årlige produktion for hhv. olie og gas.
Forskellige hensyn skal kombineres for at mindske konflikterne mellem forskellige ønsker til at anvende det samme stykke jord. Uden for byerne skal flersidig anvendelse fremmes	6. Arealanvendelse

15. Videngrundlag og virkemidler

En fremadrettet indsats for miljø og bæredygtig udvikling kan medvirke til at fremme konkurrenceevne og omstilling til videnøkonomien. Det skal kunne betale sig at tage hensyn til miljøet. Derfor skal de, der producerer, leverer, forbruger og til slut bortskaffer produkter, betale miljøomkostningerne. Der skal være et solidt videngrundlag for at træffe de rigtige beslutninger og prioritere indsatsen for at opnå en bæredygtig udvikling.

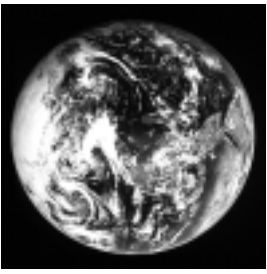
Perspektiver:

Det vil være relevant at se på mulighederne for at udvikle en eller flere indikatorer, der belyser om miljøomkostninger afspejles i prisen.

Det kan også være relevant at udvikle en indikator for forskning og udvikling, som kan belyse, hvordan forskning og udvikling understøtter bæredygtig udvikling.

Tabel 15. Videngrundlag

Mål og indsats	Indikatorer
Beslutninger på alle niveauer skal vurderes i forhold til miljøet	1. Miljøkonsekvensvurdering af lovforslag
Det offentlige ønsker at gå foran og har indført en grøn indkøbspolitik	2. Andel af statslige institutioner, som har indberettet grøn indkøbspolitik
Uddannelse og undervisning skal være medvirkende faktor til at udbrede viden om bæredygtig udvikling	3. Antal skoler med grønne flag
Der skal holdes fast i de grønne afgifter	4. Det grønne skatte-tryk 5. Antal grønne afgifter

16. Den regionale og globale dimension, herunder Danmarks internationale indsats

Danmarks vision for en regional og global bæredygtig udvikling er et Europa og en verden med økonomisk fremgang, større velfærd og øget miljøbeskyttelse. Det omfatter også et verdensmarked med fri handel baseret på høje miljø- og sociale standarder. Bæredygtig udvikling forudsætter også respekt for menneskerettigheder, demokratisering, åbenhed og ansvarlighed i forvaltninger. Danmark ønsker en stærk global struktur til fremme af alle elementerne i global bæredygtig udvikling, herunder en struktur til fremme af internationalt miljøsam arbejde og miljøregulering. Det er en dansk målsætning, at globale aftaler skal kunne gennemføres effektivt, hvorfor den internationale indsats bør udbygges.

Danmark vil gå foran ved at sætte handling bag ordene. Både gennem den danske udenrigspolitik og miljøpolitik vil der blive arbejdet aktivt for at fremme den internationale indsats. Den internationale bistand vil blive udbygget som aftalt. Sammenhængen mellem udviklings-, miljø- og handelspolitikken vil blive sikret.

Perspektiver:

Internationalt er FN, Verdensbanken, OECD og IMF gået sammen om at opstille indikatorer for bæredygtig udvikling. Indikatorerne udspringer af de forskellige FN konferencer, som har været afholdt gennem 1990'erne. Målet med indikatorerne er at øge den offentlige opmærksomhed på udviklingsarbejdet i donorlandene. De internationale udviklingsmål går frem til år 2015.

Arbejdet med at udvikle indikatorer på internationalt plan møder mange vanskeligheder, herunder bestræbelserne på at nå til international enighed, og sikring af kvalitet og sammenlignelighed i data i og mellem lande. Kapacitetsopbygning - også på dette punkt - er vigtig.

Tabel 16. Den regionale og globale dimension

Mål og indsats	Indikatorer
Danmark vil gennem udviklingssamarbejdet bidrage til at bekæmpe fattigdom i verden	1. Antallet af folk, som lever for under 1 USD om dagen
Bistandsarbejde til fremme af bæredygtig udvikling	2. Bistandsmidler i % af BNI, total og opdelt på udviklings- og miljøbistand, bistand til de nærliggende lande
Danmark yder i et nært og forpligtende samarbejde med modtagerlandene betydelig støtte til områder af relevans for bæredygtig udvikling	3. Antal af udviklingslande, som har udarbejdet nationale strategier for bæredygtig udvikling
Fremdrift i den globale miljødagsorden	4. Lande med miljøstrategier (%)
Bedre adgang til de industrialiserede landes markeder for udviklingslandene	5. Adgang til EU's marked, jf. bl.a. EU's toldliste. Udviklingslandenes faktiske eksport til EU for udvalgte produkter

17. Offentlighedens deltagelse og Lokal Agenda 21

Et bæredygtigt samfund bygger på demokrati og åbenhed og på, at befolkningen deltager i beslutninger og tager ansvar. Alle dele af det danske samfund må arbejde engageret med, hvis bæredygtig udvikling skal føres ud i livet. Det forudsætter, at befolkningen har let adgang til information, mulighed for at deltage i beslutningsprocesserne og adgang til at klage – på miljøområdet og på andre områder. Principperne fra Århuskonventionen bør også gælde i andre lande, hvis vi globalt set skal opnå bæredygtig udvikling. Danmark vil arbejde for, at disse principper indgår i en international aftale. Danmark understøtter også principperne i miljø- og udviklingsbistandsprojekter. Det lokale Agenda 21 arbejde er også vigtigt for at føre en bæredygtig udvikling ud i livet.

Table 17. Offentlighedens deltagelse

Mål og indsats	Indikatorer
Lokal Agenda 21-aktiviteter bør yderligere fremmes	1. Antal amter og kommuner, der har indledt arbejdet med lokal agenda 21

18. Hvor kan man læse mere om indikatorer?

Her er enkelte henvisninger, hvor man kan læse mere om indikatorer for bæredygtig udvikling:

- Department of the Environment, Transport and the Regions (1999): Quality of life counts, Indicators for a strategy for sustainable development for the United Kingdom: a baseline assessment
- Det Europæiske Miljøagentur, EEA (2000): Are we moving in the right direction? Indicators on transport and environment integration in the EU, TERM 2000. <http://reports.eea.eu.int/ISBN-92-9167-206-8/en>.
- EU Kommissionen (1999): Report on Environment and Integration Indicators to Helsinki Summit. Commission working document SEC(1999) 1942 final http://europa.eu.int/comm/environment/enveco/integration/reportintegration-sec99_1942.pdf.
- EU Kommissionen, Environmental Integration update 15/02/2001 http://europa.eu.int/comm/environment/enveco/integration/integration_update.htm
- Finnish Ministry of the environment (2000): Signs of Sustainability, Finland's indicators for sustainable development 2000
- OECD (2000): Towards Sustainable Development, INDICATORS TO MEASURE PROGRESS, Proceedings of the OECD Rome Conference
- Rapport fra embedsmandsudvalget vedrørende strategi for miljømæssig bæredygtig udvikling: Indikatorer i fremtidig strategi for miljømæssig bæredygtig udvikling - metode-mæssige overvejelser og eksempler <http://www.mst.dk/tvaer/07040400.htm>
- UN-CSD: Indicator sets by UN Commission for Sustainable development (UN-CSD). <http://www.un.org/esa/sustdev/isd.htm>
- Miljø- og Energiministeriet (2001): Natur og Miljø 2000 - udvalgte indikatorer. <http://www.sns.dk/publikat/netpob/indikator2000>

